

держави // Вісник Конституційного Суду України. - 2001. - № 5. - с. 40. 6. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001 / Відп. ред. П.Б. Євграфов. - К., 2001. - С. 297. 7. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002 / Відп. ред. П.Б. Євграфов. - К., 2001. - С. 293. 8. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001 / Відп. ред. П.Б. Євграфов. - К., 2001. - С. 123. 9. Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 35. - Ст. 338. 10. Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 8. - Ст. 30. 11. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001/ Відп. ред. П.Б. Євграфов. - К., 2001. - С. 68. 12. Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 43. - Ст. 212. 13. *Євграфов П.* Вплив Конституційного Суду України на формування громадянського суспільства і правової держави // Вісник Конституційного Суду України. - 2001. - № 5. - С. 41. 14. *Васильєв Г.* Деякі законодавчі аспекти проблеми виконання рішень Конституційного Суду України // Юридичний Журнал. - 2002. - № 6. 15. *Митюков М.А.* Как исполняются решения Конституционного Суда Российской Федерации и конституционных (уставных) судов субъектов Федерации // Журнал российского права. - 2001. - № 7. - С. 7. 16. *Селіванов А., Євграфов П.* Вирішальне слово - за Конституційним Судом: Діалог пост. Представника Верховної Ради у Конституційному Суді д-ра юрид. наук, проф. А. Селіванова і заст. голови Конституційного Суду України канд. юрид. наук, доцента П. Євграфова // Людина і влада. - 1999. - № 8-10. - С. 28-32. 17. *Скомороха В.* Конституційна юрисдикція в Україні: становлення і перспективи розвитку // Вісник Конституційного Суду України. - 2002. - № 1. - С. 54. 18. *Лучин В.О., Доронина О.Н.* Жалобі в Конституційний Суд Російської Федерації. - М., 1998. - С. 151. 19. *Чубар Л.* Обов'язок державних органів виконувати рішення Конституційних судів // Вісник Конституційного Суду України. - 2001. - № 5. - С. 55. 20. Конституционное правосудие в странах СНГ и Балтии. Сборник нормативных актов / Отв. ред. М.А. Митюков - М., 1998. - С. 7. 21. Там само. - С. 186. 22. Ведомости Национального Собрания Республики Беларусь. - 1997. - № 25-26. - Ст. 465; Ушловный кодекс Республики Беларусь, ст. 167. 23. Конституционное правосудие в странах СНГ и Балтии. Сборник нормативных актов / Отв. ред. М.А. Митюков - М., 1998. - С. 473. 24. Законодавство України про виконавче провадження: Науково-практичний коментар. - К., 2001. - С. 35.

В.І. РИНДЮК,
молодший науковий співробітник
Інституту держави і прав
ім. В.М. Корецького НАН України

ЮРИДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Формулюючи загальне уявлення про юридичну техніку як спосіб юридичної діяльності державного апарату¹, логічно постає запитання: яким є зовнішнє вираження юридичної техніки, пов'язане з її сутністю, змістом, тобто в яких формах виявляється юридична техніка? У літературі це питання, як і визначення дефініції юридичної техніки, вирішується по-різному; кожний з авторів виходить із власного підходу до розуміння сутності юридичної техніки.

Наприклад, С. Алексєєв вважає, що юридична техніка як багатогранне, багатоаспектне явище має три основні форми існування: 1) сукупність засобів і прийомів нематеріального, технічного характеру; 2) правила (норми), відповідно до яких юридична техніка використовується; 3) зовні юридична техніка матеріалізується в рівні досконалості правових (нормативних) актів як форми права².

Однак більш поширеною є думка стосовно того, що юридичною технікою є сукупність або система прийомів, правил, методів, засобів, що застосовуються при виробленні та реалізації правових актів. Окремі автори вважають, що до юридичної техніки належать також принципи, методики, операції, способи. У літературі прийоми, правила, методи, засоби називають елементами юридичної техніки або юридико-технічними елементами. Різні автори відносять до юридичної техніки різні елементи. Так, одні вважають, що юридична техніка - це засоби і прийоми; другі - прийоми і правила; треті - прийоми і методи; четверті - правила, методи, засоби, прийоми; п'яті - тільки правила; шості - тільки засоби; сьомі - засоби і операції тощо.

Як зауважує І. Биля, дослідники юридичної техніки практично не намагаються встановити співвідношення, взаємозв'язок і різницю між наведеними елементами³. Переважна більшість авторів взагалі не розглядає це питання, вважаючи його само собою зрозумілим, і досліджує конкретні прийоми, правила, методи, засоби юридичної техніки. При цьому одні автори називають, зокрема, юридичну термінологію, юридичні конструкції, презумпції і фікції *засобами* юридичної техніки, а інші - *прийомами*. Ті дослідники, які наводять дефініції юридико-технічних елементів, тлумачать їх по-різному, по-різному визначають їх співвідношення між собою. Так, більш-менш детально підходять до визначення елементів юридичної техніки та встановлення їх співвідношення між собою С. Алексєєв, М. Юков, В. Карташов, Б. Чигідін, І. Биля⁴. Наприклад, М. Юков до *засобів* юридичної техніки відносить всі *способи*, за допомогою яких у нормах права віддзеркалюються суспільні відносини⁵. Водночас, Д. Ковачев поняття *«прийом»*, *«правило»*, *«спосіб»* законодавчої техніки розглядає як синоніми⁶. С. Алексєєв та Д. Керимов поняття *«правила»* юридичної техніки визначають через поняття *«засоби»* і *«прийоми»* тощо⁷.

Це призводить до повної невизначеності при вирішенні питання: якими є форми існування юридичної техніки; чи є це прийоми, правила, методи, засоби, принципи, методики, операції, способи; як згадані поняття співвідносяться між собою; яка між ними різниця?

Якщо юридичну техніку розглядати як спосіб юридичної діяльності державного апарату, то для дослідження форм існування юридичної техніки слід звернутися до розгляду юридичної діяльності. Юридична діяльність як форма людської активності, є передусім процесом праці. Основними моментами процесу праці є: *доцільна діяльність*, або *сама праця*, *предмет праці*, *засоби праці* та *продукт праці**. Аналогічно можна розглядати і юридичну діяльність, ураховуючи те, що юридична діяльність за своїм змістом є діяльністю *управлінською*.

Зокрема, С. Алексєєв зазначає, що правотворчість за своїм соціальним змістом є управлінською діяльністю, спрямованою на створення системи

рішень загального (програмного) характеру - нормативної основи управління соціальними процесами. Це державно-владна діяльність, яка полягає у «творенні права», у зведенні пануючої волі в закон, у тому, щоб запровадити в правову систему нові норми, змінити або відмінити старі⁹. Правозастосування автор також розглядає як управлінську діяльність, вважаючи її управлінням спеціалізованого характеру, спрямованим на забезпечення точного втілення в життя загальних програм, закріплених у нормах права. Центральною ланкою правозастосовчої діяльності має бути визнане управлінське рішення - рішення даної юридичної справи. Юридичні норми виступають як загальна програма, а відомості про фактичні обставини - як інформація, що міститься в основі цього рішення¹⁰.

Отже, юридична діяльність державного апарату - *управлінська діяльність*, здійснення державного управління суспільством за допомогою права. Водночас, діяльність як управлінська праця характеризується такими основними моментами: *суб'єктом управління, об'єктом, метою, продуктом, предметом, засобами та способом управлінської праці*.

Суб'єктом юридичної діяльності є держава в особі її органів, наділених державно-владними повноваженнями (державний апарат), а *об'єктом юридичної діяльності* - суспільні відносини, що потребують правового регулювання. *Метою юридичної діяльності* є належний правопорядок у суспільстві¹¹. *Продуктом юридичної діяльності* є результат управлінської праці - *управлінське рішення*. У юридичній діяльності управлінськими рішеннями є *правові акти* (нормативно-правові акти та акти застосування норм права (індивідуальні акти)). Суб'єкту юридичної діяльності необхідний продукт (правовий акт) не сам по собі, а як засіб для досягнення мети юридичної діяльності, тобто належного правопорядку в суспільстві.

Предмет юридичної діяльності - це те, на опрацювання чого спрямована діяльність, що перетворюється в процесі діяльності в продукт. *Предметом юридичної діяльності* як управлінської праці є *управлінська інформація правового характеру*¹².

Засобами юридичної діяльності є речі, комплекс речей (інструменти) або явища, за допомогою яких суб'єкт впливає на предмет управлінської праці, тобто обробляє та переробляє інформацію. Крім тих речей, за допомогою яких суб'єкт впливає на предмет праці і вони так чи інакше слугують провідниками його діяльності, у найбільш широкому розумінні до засобів управлінської діяльності належать усі *матеріальні умови*, необхідні для того, щоб процес управління міг взагалі здійснюватися¹³.

Серед засобів юридичної діяльності слід розрізняти *управлінські засоби загального призначення*, які використовуються у юридичній діяльності (оргтехніка, чорнила, папір тощо) та власне *засоби юридичної діяльності (спеціально-юридичні засоби)*, наділені специфічними юридичними властивостями (юридичні акти, юридична термінологія, юридичні конструкції тощо). Так, використання засобів оргтехніки в юридичній діяльності дає значний ефект. За допомогою електронної техніки можна оперативної і точно здійснити оброблення великих масивів інформації, проводити їх порівняльний аналіз,

шукати і видавати необхідну інформацію, оперативно доповнювати і поновлювати інформацію. Однак засоби оргтехніки є управлінськими засобами загальної призначення, які використовуються в юридичній діяльності, вони не мають спеціально-юридичного призначення, і їх застосування не впливає безпосередньо на здійснення цієї діяльності як діяльності юридичної.

Спеціально-юридичними засобами є ті засоби, які створюються в процесі юридичної діяльності державного апарату і як продукт цієї діяльності використовуються в юридичній діяльності. Наприклад, спеціально-юридичними засобами є юридичні терміни і юридичні конструкції, правові акти, модельні нормативно-правові акти, зразки індивідуальних правових актів тощо. Спеціально-юридичними засобами є процесуальні форми здійснення юридичної діяльності, наприклад: у законодавчій діяльності - це сесії та пленарні засідання парламенту, засідання парламентських комітетів; у адміністративній діяльності - це, наприклад, колегія місцевої державної адміністрації або нарада у голови місцевої державної адміністрації та його заступників¹⁴; у правоохоронній діяльності - це, наприклад, форми судочинства тощо.

Чи є певна річ (явище) предметом, засобом або продуктом юридичної діяльності? Це цілком залежить від її визначеної функції у процесі управлінської праці, від того місця, яке вона посідає в цьому процесі. Тому зі зміною цього місця змінюється також її визначення. Так, продукт юридичної діяльності, вироблений в одному її процесі, може стати засобом праці для іншого процесу. Наприклад, відомості, отримані від свідків дорожньо-транспортної пригоди, - це *предмет* юридичної діяльності (інформація). Ці ж відомості, оформлені належним чином у вигляді протоколу, - це *продукт* юридичної діяльності. При розгляді справи в суді цей протокол буде використано як доказ, і він стане *засобом* юридичної діяльності.

Далі. Юридична діяльність за допомогою її засобів спричиняє раніше намічені зміни предмета цієї діяльності. Предмет, зазнаючи трансформації внаслідок цілеспрямованої юридичної діяльності за допомогою її засобів, перетворюється на *продукт цієї діяльності*. Як уже зазначалося, *продуктом юридичної діяльності є управлінське рішення в правовій формі, тобто правовий акт*.

Юридична діяльність як управлінська праця здійснюється певним чином, у певний спосіб. *Спосіб праці - це образ дії суб'єкта, яким він діє на предмет праці за допомогою засобів праці*. З цього випливає: *спосіб юридичної діяльності - це образ дії державного апарату на управлінську інформацію правового характеру за допомогою засобів юридичної діяльності для вироблення відповідного правового акта*.

У загальному вигляді схема юридичної діяльності може бути представлена таким чином: державний апарат, орієнтуючись на певну мету та діючи в певний спосіб за допомогою відповідних засобів, через вироблення та реалізацію правових актів діє на суспільні відносини, приводячи їх до необхідного стану - певного правопорядку (Рис. 1).

ЮРИДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

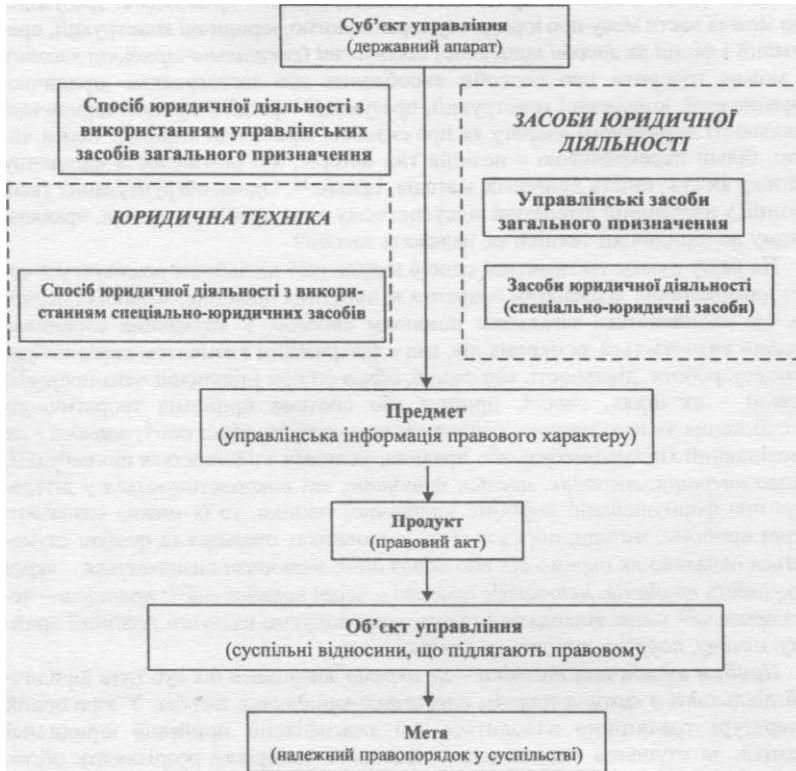

Рис. 1.

Відтак, управлінські засоби загального призначення не є юридичною технікою, не є юридичною технікою і спосіб їх використання в процесі юридичної діяльності державного апарату, оскільки спосіб використання таких засобів не має якоїсь юридичної специфіки. Отже, не можна погодитися з В. Карташовим, коли він відносить до юридичної техніки мовні (слова, словосполучення, речення, знаки, букви, цифри і т.п.) та технічні (копіювальна техніка, комп'ютери, оргтехніка і т.п.) засоби¹⁵.

Засоби юридичної діяльності (спеціально-юридичні засоби) не є юридичною технікою, юридичною технікою є способи їх вироблення в процесі юридичної діяльності державного апарату та способи їх застосування в юридичній діяльності. З цієї точки зору можна пояснити і ситуацію, описану на початку статті, яка досить часто зустрічається в юридичній літературі, коли одні авто-

ри називають, наприклад, юридичну термінологію, юридичні конструкції, презумпції і фікції *засобами* юридичної техніки, а інші - *прийомами*. Зрозуміло, що можна вести мову про юридичну термінологію, юридичні конструкції, презумпції і фікції як *засоби юридичної діяльності (спеціально-юридичні засоби)*, а можна говорити про способи вироблення або застосування юридичної термінології, юридичної конструкції, презумпції і фікції у процесі юридичної діяльності державного апарату як про *складові юридичної техніки*. Таким чином, більш переконливою є позиція тих авторів, які розглядають юридичну техніку як сукупність прийомів, методів, правил¹⁶. Однак обґрунтування такої позиції у юридичній літературі відсутнє: чому саме прийоми, методи, правила, і чому до юридичної техніки не належать засоби?

На нашу думку, на практиці спосіб юридичної діяльності реалізується через використання державним апаратом конкретних *приймів, методів і порядку*, які охоплюються загальним поняттям *способу*. У тлумачних словниках *прийом* визначається як окрема дія, яка є завершеним елементом якого-небудь процесу, роботи, діяльності, або *спосіб, образ дії* при здійсненні чого-небудь¹⁷; *метод* - як шлях, *спосіб, прийом* або система прийомів теоретичного дослідження чи практичного здійснення чого-небудь, *образ дії*¹⁸; *порядок* - як послідовний хід чого-небудь або правила, за якими здійснюється що-небудь¹⁹. Щодо *операцій, методик, правил, принципів*, які використовуються у літературі при формулюванні дефініції юридичної техніки, то їх можна визначити через прийоми, методи, порядок. Так, у словниках *операція* та *прийом* тлумачаться однаково як *окрема дія* або *образ дії*²⁰; *методика* визначається - *через сукупність прийомів, методів*²¹; *правила* - *через порядок дії*²²; *принципи* - *через правила*²³ тощо. Виходячи з цього, запропонуємо наступні дефініції прийому, методу, порядку юридичної техніки.

Прийом юридичної техніки - це окрема завершена дія суб'єкта юридичної діяльності з використанням спеціально-юридичних засобів. У юридичній літературі традиційно наводиться дві класифікації прийомів юридичної техніки: за ступенем узагальнення правового матеріалу розрізняють *абстрактний* і *казуальний* прийоми юридичної техніки; залежно від повноти відображення правового положення в статтях нормативно-правового акта виділяють *прямий* (повний), *відсильний* і *бланкетний* прийоми юридичної техніки. Однак ці класифікації стосуються переважно прийомів законодавчої техніки.

Метод юридичної техніки - це система прийомів юридичної техніки, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання з використанням спеціально-юридичних засобів. Наприклад, методом у законодавчій техніці є метод структурної організації тексту законодавчого акта, який реалізується як сукупність прийомів із формування структурних частин законодавчого акта (назви, преамбули, статей, частин, пунктів, підпунктів, абзаців, і, за необхідності, глав, розділів, частин (наприклад, особлива і загальна в кодексах), перехідних та прикінцевих положень). За кожною із структурних одиниць законодавчого акта стоять свої прийоми законодавчої техніки, які слід обов'язково використовувати, щоб створити належним чином оформлений, зручний і доступний для розуміння закон.

Порядок юридичної техніки - це регламентований послідовний хід дій суб'єктів юридичної діяльності з використанням спеціально-юридичних засобів. Порядок дій суб'єктів юридичної діяльності визначається юридичними нормами. Однак такий порядок може бути більш чи менш регламентований. У одних випадках відсутня детальна регламентація дій суб'єктів юридичної діяльності; у інших - дії суб'єктів юридичної діяльності регламентовані частково (наприклад, процедура прийняття правових актів місцевими державними адміністраціями); інколи передбачається чітка і детальна регламентація всіх сторін діяльності (наприклад, кримінальний процес). Ступінь регламентації залежить від характеру юридичної діяльності. У літературі зауважується, що порушення оптимального ступеня регламентації різних правозастосовчих дій має своїм наслідком або бюрократизм, або послаблення гарантій законності. Тому у всіх випадках слід диференціювати підхід. Наприклад, процес вироблення закону передбачає регламентований порядок дій суб'єкта - законодавчу процедуру (внесення законопроекту в порядку права законодавчої ініціативи, попередній розгляд законопроекту в комітетах, розгляд законопроекту у відповідних читаннях на засіданнях парламенту, процедура підписання закону, опублікування і введення в дію закону)²⁴.

На практиці використання тих чи інших прийомів, методів та дотримання певного порядку дій у юридичній діяльності підпорядковується відповідним *правилам*. Саме тому поняття «правила» досить часто використовується при формулюванні дефініції юридичної техніки. Водночас, поняття «правила» лише відбиває такі поняття, як «прийоми», «методи», «порядок», і є щодо них вторинним.

Відтак, **юридична техніка є способом (прийомами, методом, порядком) юридичної діяльності державного апарату з використанням спеціально-юридичних засобів, що має на меті визначення належного правового порядку в суспільстві шляхом вироблення та реалізації правових актів.**

Прийоми, методи та порядок юридичної діяльності є внутрішніми формами юридичної техніки, способом існування її змісту. Водночас, для практики юридичної діяльності має значення дослідження конкретних прийомів, методів, порядку юридичної техніки. Існує значна кількість праць, у яких детально описані окремі прийоми, методи юридичної техніки, окремі автори намагаються так чи інакше класифікувати їх. У літературі зазначається, що прийоми, методи юридичної техніки різnorідні, тому досить складно їх формалізувати і систематизувати. Висловлюється також думка, що прийоми, методи юридичної техніки не підлягають описанню та класифікації²⁵.

На нашу думку, різні *прийоми, методи, порядок* юридичної техніки залежно від їхнього змісту і характеру виявляються зовні в *особливих формах юридичної техніки*. Такими **особливими формами юридичної техніки** є: 1) **юриди-ко-мовна**, 2) **юриди-ко-логічна**, 3) **юриди-ко-процедурна**. Ці три особливі форми існування юридичної техніки є характерними для всіх її видів - законодавчої, адміністративної та правоохоронної техніки. Юридична техніка як спосіб юридичної діяльності державного апарату має юрідико-мовну форму, оскільки продуктом юридичної діяльності завжди є правовий акт, що має *мов-*

не вираження. Правовий акт є результатом розумової діяльності, і тому його зміст та структура викладаються з дотриманням законів *формальної логіки* та *логіки права*, що виявляється в юридико-логічній формі. Виробляється та реалізується правовий акт з дотриманням певних *процедур*, що віддзеркалюється в юридико-процедурній формі. Для кожної з наведених форм юридичної техніки характерні свої прийоми, методи, порядок.

Таким чином, визначення особливих форм існування юридичної техніки (юридико-мовної, юридико-логічної, юридико-процедурної) дає можливість систематизувати прийоми, методи, порядок юридичної техніки залежно від їхнього змісту в межах цих особливих форм. Також зрозуміло, що зміст прийомів, методів, порядку юридичної техніки головним чином визначається сферою юридичної діяльності державного апарату (законодавчою, адміністративною, правоохоронною). Отже, прийоми, методи, порядок, юридичної техніки слід досліджувати в межах кожної із форм юридичної техніки і для кожного з її видів (законодавчої, адміністративної та правоохоронної). Класифікація форм юридичної техніки, дослідження їх у межах окремих видів юридичної діяльності дасть можливість не лише краще усвідомити юридико-технічні вимоги до діяльності державного апарату, а й системно вдосконалити юридичну техніку.

1. Риндюк В.І. До питання визначення поняття і видів юридичної техніки // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - К., 2005. - Вип. 27. - С. 71-78. 2. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т. - М., 1982. - Т. 2. - С. 268-270. 3. Биля І.О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: Дис. ... канд. юрид. наук. - Х., 2004. - С. 44. 4. Алексеев С.С. Цит. праця. - Т. 2. - С. 267-284; Юков М.К. Место юридической техники в правотворчестве // Правоведение. - 1979. - № 5. - С. 47-48; Морозова Л.А. Юридическая техника (оборот материалов научно-методического семинара) // Государство и право. - 2000. - № 11. - С. 109-110; Чигидин Б.В. К вопросу о понятии юридической техники // Представительная власть - XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. - 2002. - № 5-6. - С. 35-36; Биля І.О. Цит. праця. - С. 46-47, 50. 5. Юков М.К. Цит. праця. - С. 47. 6. Ковачев Д.А. О понятии законодательной техники // Ученьє записки ВНИИСЗ. - 1969. - Вип. 18. - С. 38-39. 7. Алексеев С.С. Цит. праця. - Т. 2. - С. 271; Керимов Д.А. Законодательная техника. - М., 1998. - С. 8. 8. Маркс К. Капитал. - М., 1949. - Т. 1. - С. 184-192. 9. Алексеев С.С. Цит. праця. - Т. 1. - С. 310. 10. Там само. - С. 326. 11. Ющик О.І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні. - К., 1997. - С. 16-18. 12. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. - К., 2004. - С. 368. 13. Там само. - С. 363-364. 14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового регламенту місцевой державной адміністрації» № 2263 від 11 грудня 1999 р. // \улулу.гасіа.кіеу.іа. 15. Морозова Л.А. Цит. праця. - С. 109-110. 16. Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. - М., 2000. - С. 695; Словарь терминов по теории государства и права / Под общ. ред. проф. Н.И. Панова. - Харьков, 1997. - С. 181. 17. Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М., 1984. - С. 510; Толковый словарь русского языка: В 4-х т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. - М.,

1996. - Т. IV. - С. 789. 18. *Ожегов С.И.* Цит. праця. - С. 300; Толковий словарь русского язмка: В 4-х т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. - М., 1996. - Т. II. - С. 200; Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. - М., 1957. - Т. VI. - С. 922. 19. *Ожегов С.И.* Цит. праця. - С. 489. 20. *Ожегов С.И.* Цит. праця. - С. 388, 510; Толковий словарь русского языка: В 4-х т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. - М., 1996. - Т. II. - С. 815. 21. Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. - М., 1957. - Т. VI. - С. 923. 22. Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. - М., 1957. - Т. III. - С. 692; *Ожегов С.И.* Цит. праця. - С. 625. 23. Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. - М., 1957. - Т. III. - С. 827. 24. *Карташов В.Н.* Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. - Саратов, 1989. - С. 74-75. 25. Теория государства и права: Учебн. для вузов / Под ред. М.М. Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Збзеева. - М., 2000. - С. 296.

В.Ю. ВАСЕЦЬКИЙ,
молодший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України

ПРАВА ЛЮДИНИ В РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

У сучасному світі і країнах, що належать до романо-германської правової системи, питання прав і свобод людини і громадянина є однією з основних проблем сучасності. Якою б не була держава за своєю природою, який би режим не панував - права та свободи людини, її взаємодія з державою завжди мали практичне значення, оскільки без урахування цієї взаємодії неможливо було б встановити в суспільстві порядок, необхідний для пануючої еліти або для демократично обраних правителів.

Теоретичні основи прав людини, які мають місце в сучасному світі містяться в ідеях Платона, Арістотеля, Ібн Хальдуна та ін. Ці знання отримали свій подальший розвиток у соціально-філософських роздумах Томаса Мора, Макіавеллі, Спінози, Гроція, Гоббса, Локка, Віко, Гердера, Сміта, Монтеск'єта багатьох інших. Саме дослідження цих мислителів є вагомим внеском в підму-рок доктрини прав людини в усіх правових системах світу, у тому числі і в романо-германській правовій системі¹.

На сучасному етапі розвитку інституту прав людини в романо-германській правовій системі надзвичайно гостро стоїть проблема узгодженості прав людини країн постсоціалістичного табору з правами людини розвиненого світу.

Актуальним є питання визначення самого терміна «права людини». Оскільки більшість провідних дослідників, як вітчизняних так російських і західних, не дає власного визначення цього терміна.

Складною є відповідь на запитання стосовно структури поняття прав людини. Різні дослідники наводять різний елементарний склад цього поняття. Така ситуація має місце, оскільки в різних країнах світу існують дещо різні